

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Геолого-географічний факультет

ГЕОГРАФІЯ АПК

Методичні вказівки
для самостійної роботи студентів
спеціальності «Економічна та соціальна географія»

Харків – 2014

Кандиба Ю.І., Добровольська Н.В., Ліхван В.Ф. Географія АПК: Методичні вказівки для самостійної роботи студентів спеціальності «Економічна та соціальна географія». – Харків, ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2014. – 22 с.

Методичні вказівки розроблені до програми курсу «*Географія АПК*» як одного з важливих у загальному циклі професійної та практичної підготовки магістрів економічної та соціальної географії.

Мета – надати методичну допомогу студентам та розвивати навички самостійної роботи при вивченні курсу «*Географія АПК*».

Методичні вказівки розраховані на студентів денного і заочного відділень геолого-географічного факультету, які навчаються за спеціальністю «Економічна та соціальна географія».

Методичні вказівки містять загальні відомості про курс з вимогами до знань та умінь студентів, навчальну програму, структуру курсу, рекомендовану літературу та інформаційні ресурси, теми і плани практичних занять, теми для самостійної роботи, питання для самоперевірки та самоконтролю, систему оцінювання навчальних досягнень студентів.

*Схвалено методичною комісією
геолого-географічного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
(протокол № 11 від 03.07.2014 р.)*

*Рекомендовано до друку Вченою радою
геолого-географічного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
(протокол № 1 від 29.08.2014 р.)*

З М І С Т

Загальні положення	2
Програма навчальної дисципліни	3
Структура навчальної дисципліни	7
Список рекомендованих джерел	7
Теми практичних занять	10
Теми для самостійної роботи	18
Питання для самоперевірки та самоконтролю	19
Оцінювання результатів навчальних досягнень студентів на основі модульного контролю	20

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Мета курсу – вивчити особливості і закономірності формування та функціонування агропромислових комплексів як територіальних структур сучасного господарства.

Завдання курсу:

- розкрити теоретико-методичні основи функціонування АПК;
- охарактеризувати основні чинники територіальної організації АПК;
- визначити особливості територіальної організації основних сфер АПК;
- розкрити сутність та механізм функціонування агропродовольчого ринку;
- розкрити сутність продовольчої безпеки;
- охарактеризувати агропромислові зони та райони України;
- охарактеризувати розвиток малого підприємництва в агробізнесі України;
- охарактеризувати товарні ринки основних видів продовольчої продукції в Україні та світі.

У результаті вивчення даного спецкурсу студент повинен

знати:

- сутність АПК, їх типізацію за різними ознаками;
- зміст, види, форми агропромислової інтеграції;
- елементи функціонально-компонентної, функціонально-територіальної та організаційно-управлінської структури АПК;
- види функціональних зв'язків АПК;
- зміст основних методів агропромислових досліджень;
- зміст чинників територіальної організації АПК;
- особливості територіальної організації основних сфер АПК;
- механізм функціонування та структуру агропродовольчого ринку;
- елементи ринкової інфраструктури агропродовольчого ринку;
- зміст і основні загрози продовольчій безпеці;
- зональні, локальні та атональні елементи територіальної структури АПК України;
- географію малого підприємництва в агробізнесовій діяльності України;
- сучасні риси світового ринку сільськогосподарської сировини та продовольства, географію основних продовольчих товарних ринків світу;

вміти:

- використовувати методики та різноманітні методи дослідження АПК різних ієрархічних рівнів;

- виділяти й аналізувати різноманітні групи чинників формування і розвитку АПК;
- визначати елементи територіальної структури АПК;
- проводити економіко-географічні дослідження продовольчих товарних ринків;
- оцінювати рівень продовольчої безпеки регіонів і країн.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АПК

ТЕМА 1. *Структура та функціональні зв'язки АПК*

Сутність функціональної структури АПК. Компонентна структура АПК. Компоненти АПК: сільськогосподарське виробництво; виробництво засобів виробництва; переробна промисловість; виробнича інфраструктура; ринкова інфраструктура; соціальна інфраструктура; наука і підготовка кадрів. Спеціалізовані агропромислові підкомплекси.

Територіальна структура АПК. Зональні елементи територіальної структури АПК: інтегральні та спеціалізовані зони та райони. Азональні приміські АПК. Регіональні елементи територіальної структури АПК. Локальні елементи територіальної структури АПК: агропромислові вузол, центр і пункт. Продовольчі кластери.

Організаційно-управлінська структура АПК. Організаційні форми підприємств в АПК. Рівні управлінської структури АПК, їх основні функції.

Значення функціональних зв'язків АПК. Зовнішні зв'язки АПК, їх структура. Внутрішні зв'язки АПК, їх структура: виробничі (технологіко-економічні, з комбінування і кооперування, транспортно-економічні, матеріально-технічні, оперативно-управлінські), соціально-економічні (трудові, культурно-побутові, реалізаційні), природно-економічні (ресурсні, екологічні). Поділ агропромислових зв'язків за масштабом та часовою ознакою.

ТЕМА 2. *Агропромислова інтеграція. Типізація АПТК*

Сутність агропромислової інтеграції. Горизонтальна агропромислова інтеграція. Вертикальна агропромислова інтеграція. Агропромисловий цикл виробництва. Стадії агропромислового циклу виробництва. Аспекти агропромислової інтеграції: виробничо-технологічний, соціальний, організаційно-управлінський та екологічний. Господарські форми агропромислової інтеграції:

агропромислове підприємство, агропромислова фірма, агропромислове об'єднання, агропромисловий комбінат.

Територіальна організація АПК. Сутність агропромислового територіального комплексу (АПТК). Сутність і структура продовольчих і непродовольчих АПТК. Ознаки типізації АПТК: за масштабом території, її економічним та політико-адміністративним рангом (регіональні і локальні); за характером поєднання умов і факторів функціонування і розвитку (зональні і приміські); за спеціалізацією агропромислової діяльності (виробничі, виробничо-торгові, виробничо-наукові); за споживчими якостями кінцевої продукції (продовольчі і непродовольчі); за формою власності; за територіальною композицією.

ТЕМА 3. *Умови і фактори територіальної організації агропромислового виробництва*

Природно-географічні фактори розвитку АПК. Природні умови і ресурси. Агрокліматичні ресурси. Форми рельєфу. Сільськогосподарські типи земель. Природна родючість землі. Земельний кадастр. Економічна родючість землі. Механізм врахування природних умов і ресурсів при розміщенні агропромислового виробництва. Механізм впливу природних умов і ресурсів на витрати і прибуток в агропромисловому виробництві.

Суспільно-географічні фактори розвитку АПК. Рівень соціально-економічного розвитку. Науково-технічний прогрес. Розміщення населення, характер його розселення, рівень використання трудових ресурсів. Розвиток транспорту, транспортно-географічне положення. Економічна політика держави. Нормативно-правова база розвитку агропромислового виробництва.

Шляхи оптимізації функціональної структури АПК на основі раціонального використання природно- та суспільно-географічного потенціалу розвитку агропромислового виробництва.

ТЕМА 4. *Агропродовольчий ринок*

Поняття агробізнесу. Сутність агропродовольчого ринку. Особливості агропродовольчого ринку. Функції агропродовольчого ринку. Недоліки і переваги функціонування агропродовольчого ринку. Регіональний агропродовольчий ринок. Локальний агропродовольчий ринок.

Попит на агропродовольчому ринку. Пропозиція на агропродовольчому ринку. Товаровиробники на агропродовольчому ринку. Конкуренція на агропродовольчому ринку. Кон'юнктура агропродовольчого ринку. Фактори кон'юнктури агропродовольчого ринку.

Функціональна структура агропродовольчого ринку. Компонентна струк-

тура агропродовольчого ринку. Товарні продовольчі ринки. Об'єкти ринкової інфраструктури. Територіальна структура агропродовольчого ринку. Елементи територіальної структури агропродовольчого ринку.

Агропродовольчий маркетинг. Основні елементи агропродовольчого маркетингу. Функції агропродовольчого маркетингу.

Сутність продовольчої безпеки. Стратегія продовольчої безпеки. Зовнішні загрози продовольчій безпеці. Внутрішні загрози продовольчій безпеці. Продовольча доступність. Індикатори стану продовольчої доступності. Споживання продовольства. Купівельна спроможність населення щодо продуктів харчування. Критерії продовольчої безпеки. Рівні продовольчої безпеки.

МОДУЛЬ 2. ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ГАЛУЗЕЙ АПК УКРАЇНИ І СВІТУ

ТЕМА 5. *Агропромислове районування України*

Сутність агропромислового районування. Концепція агропромислового районування України. Принципи агропромислового районування. Критерії агропромислового районування. Показники агропромислового районування. Агропромислова зона. Агропромисловий район.

Соціально-економічна характеристика агропромислових зон України: Поліської, Лісостепової, Степової, Гірської Кримсько-Карпатської, Субтропічної за такою схемою: соціально-економічне значення; спеціалізація; агропромислова оцінка природних умов і ресурсів; суспільно-географічні передумови формування та розвитку; характеристика сировинної сфери (розміщення і спеціалізація сільськогосподарського виробництва, зональні виробничо-територіальні типи господарств); галузі та центри переробної промисловості; інфраструктурне забезпечення; агропромислові райони, агропромислові вузли та центри; проблеми та перспективи розвитку.

Азональні агропромислові утворення. Приміські АПК України. Фактори формування приміських АПК. Модель приміського АПК.

ТЕМА 6. *Мале підприємництво в агробізнесі України*

Особисті підсобні господарства в Україні. Функції особистих підсобних господарств. Фактори та особливості розвитку особистих підсобних господарств. Класифікація особистих підсобних господарств за рівнями спеціалізації, товарності виробництва, масштаби території. Позитивні та негативні риси функціонування особистих підсобних господарств. Землезабезпеченість особистих підсобних господарств. Рівень виробництва товарної продукції в особистих підсо-

бних господарствах. Сучасні риси та проблеми розвитку особистих підсобних господарств.

Селянські (фермерські) господарства в Україні. Правові ознаки фермерства в Україні та світі. Чинники розміщення фермерських господарств. Землекористування та землезабезпечення фермерських господарств. Працезабезпеченість фермерських господарств. Матеріально-технічне забезпечення фермерських господарств. Спеціалізація фермерських господарств. Регіональні відміни. Рівень виробництва товарної продукції у фермерських господарствах. Проблеми та перспективи розвитку фермерських господарств в Україні. Асоціація фермерів та приватних землевласників України.

Малі підприємства в сільському господарстві та харчовій промисловості. Фондозабезпеченість малих підприємств у сільському господарстві та харчовій промисловості. Промислово-виробничий персонал малих підприємств в сільському господарстві та харчовій промисловості. Рівень виробництва товарної продукції. Регіональні відміни. Проблеми та перспективи розвитку і розміщення малих підприємств у регіонах України.

ТЕМА 7. *Світовий ринок сільськогосподарської сировини та продовольства*

Поняття світового ринку сільськогосподарської сировини та продовольства. Структура світового ринку сільськогосподарської сировини та продовольства. Функції світового ринку сільськогосподарської сировини та продовольства. Значення світового ринку сільськогосподарської сировини та продовольства. Сучасні тенденції на світовому ринку сільськогосподарської сировини та продовольства.

Світовий ринок зерна. Світовий ринок цукру. Світовий ринок м'ясопродукції. Світовий ринок молокопродукції. Світовий ринок насіння соняшника та олії. Місце України на світових продовольчих товарних ринках.

Міжнародне співробітництво у сфері виробництва сільськогосподарської сировини та продовольства. Продовольча та сільськогосподарська організація (ФАО).

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви модулів і тем	Кількість годин							
	Денна форма				Дистанційна форма			
	Усього	у тому числі			Усього	У тому числі		
л		п	ср	л		п	ср	
Модуль 1. Теоретико-методичні основи функціонування АПК								
Тема 1. Структура та функціональні зв'язки АПК	5	2		3	7	1		6
Тема 2. Агропромислова інтеграція. Типізація АПТК	9	2	4	3	7	1		6
Тема 3. Умови і фактори територіальної організації агропромислового виробництва	5	2		3	7	1		6
Тема 4. Агропродовольчий ринок	10	2	4	4	9	1	2	6
Разом за модулем 1	29	8	8	13	30	4	2	24
Модуль 2. Територіальна організація галузей ПК України і світу								
Тема 5. Агропромислове районування України	10	2	4	4	7	1		6
Тема 6. Мале підприємництво в агробізнесі України	5	2		3	7	1		6
Тема 7. Світовий ринок сільсько-господарської сировини та продовольства	10	3	3	4	10	2	2	6
Разом за модулем 2	25	7	7	11	24	4	2	18
Усього годин	54	15	15	24	54	8	4	42

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Базова література

1. Аграрна економіка: Підручник / Д.К. Семенда, О.І. Здоровцов, П.С. Котик, О.О. Школьний, О.Л. Бурляй, М.А. Коротєєв, Л.Ф. Бурик, А.П. Бурляй, А.І. Кисіль, К.Г. Гайдай: За ред. Д.К. Семенди та О.І. Здоровцова. – Умань, 2005. – 318 с.
2. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств. Підручник. – К.: КНЕУ, 2002. – 426 с.
3. Балабанов Г.В., Кобзєв О.М., Семенченко Г.В. Трансформація структури сільськогосподарського виробництва України: регіональний аспект. – К., 2000.
4. Борщевський П.П., Ушкаренко В.О., Чернюк Л.Г., Мармуль Л.О. Регіональні агропромислові комплекси України. Теорія та практика розвитку. – К., 1996.
5. Гладич Б.Б. Аграрний ринок. – Тернопіль, 2002.
6. Данилишин Б.М., Беженар В.Л., Лисецький А.С. Сільське господарство України: сучасний стан і перспективи розвитку. – К., 1998.

7. Економіка розвитку: Підручник / О.М. Царенко, Н.О. Бей, І.І. Д'яконова, І.В. Сало; за ред. д.е.н., професора І.В. Сало. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. – 590 с.
8. Манів З.О., Луцький І.М., Манів С.З. Регіональна економіка. Навч. посібник. – Львів: «Магнолія 2006», 2008. – 640 с.
9. Міжнародна економіка / За ред. А.П. Румянцева. – К.: Знання, 2006. – 479 с.
10. Міжнародна економіка: Навч. посібник // за ред. Ю.Г. Козака, Н.С. Логвінової, В.С. Осипової. – К.: ЦУЛ, 2008. – 1118 с.
11. Пістун М.Д., Гуцал В.О., Провотар Н.І. Географія агропромислових комплексів. – К., 1997.
12. Семенов В.Ф., Сіваченко І.Ю., Федоряка В.П. Загальний курс агробізнесу. – К, 2000.
13. Хвесик М.А., Горбач Л.М., Пастушенко П.П. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка. Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2005. – 344 с.
14. Сонько С.П., Кулішов В.В., Мустафін В.І. Ринок і регіоналістика. Навч. посібник. – Київ: Ніка Центр, Ельга, 2002. – 408 с.
15. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії. – Одеса: Астропринт, 2009. – 544 с.
16. Хорунжий М.Й. Організація агропромислових комплексів. – К., 2001.
17. Шубравська О.В. Сталий розвиток агропродовольчої системи України. – К., 2002.

Додаткова література

1. Атлас Харківської області. Розділ «Сільське господарство і АПК». – К.: ГУ-ГКК при кабінеті міністрів України, 1993. – С. 27- 31.
2. Борхунов Н. Региональные особенности государственной поддержки сельского хозяйства / АПК: экономика, управление, 2005. – N 5.
3. Великий П.А., Кузнин А.П., Хайбулаева Л.Г. Потенциал предприимчивости сельского населения // Социс, 1998. - № 12. – С. 37-44.
4. Всемирный Банк. Доклад о мировом развитии 2008. Сельское хозяйство на службе развития. – М.: Весь Мир, 2008.
5. Голиков А.П., Грицак Ю.П., Казакова Н.А., Сидоров В.И. География мирового хозяйства: Учебное пособие. – К.: Центр учебной литературы, 2008. – 192 с.
6. Зиновчук В.В. Кооперативная идея в сельском хозяйстве Украины и США. – К.: Логос, 2011. – 221 с.
7. Макинтайр Р.Дж. Постсоветское сельское хозяйство: нереструктурированное, но оставляющее надежду // Проблемы теории и практики управления, 1997. - № 6. – С. 25.

8. Петриков А.В. Социальные проблемы становления нового аграрного строя в России // Сельская Россия. – М., 1997. – С. 387-388.
9. Родионова Г. Частная собственность на землю и мотивация деятельности в сельском хозяйстве // АПК: экономика, управление. – М., 1997. - № 10. – С. 17-24.
10. Созінов О.О., Сонько С.П. Агроекосистема / Екологічна енциклопедія: У 3т. / Редколегія: А.В. Толстоухов (головний редактор) та ін. – К.:ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2006. – Т. 1. – С. 14.
11. Сонько С.П. Агроекосистема як екологічна ніша людини / Зб. наук. праць Уманського ДАУ. Ч.1. Агрономія. Вип. 71. – Умань, 2009. – С. 188-199.
12. Сонько С.П. Екологія агроландшафтів і програмовані технології вирощування сільськогосподарських культур / Зб. наук. праць Уманського НУС. Ч.1. Агрономія. Вип. 73. – Умань, 2010. – С. 360-365.
13. Сонько С.П., Скринько М.М. Інфраструктура в умовах транзитивної економіки. Наукова монографія / Харків: Вид-во “Екограф”, 2004. – 348 с.
14. Сонько С.П. Територіальна організація сільського господарства та стійкий розвиток – шлях до нової парадигми / Ринкова трансформація економіки АПК: кол. монографія / За ред. акад. УААН П.Т. Саблука, В.Я. Амбросова, Г.Є. Мазнева. Ч.4. – Київ: ІАЄ, 2002. – С. 212-216.
15. Царенко А.М. Экономические проблемы производства экологически чистой агропромышленной продукции (теория и практика). – К.: Аграрна наука, 1998. – 252 с.
16. Царенко О.М., Щербань В.П., Тархов П.В. Економіка та менеджмент екологізації АПК. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2002. – 256 с.
17. Щербань В.П. Екологічні проблеми землекористування в Україні // Вісник СДАУ. Серія «Фінанси і кредит». – 2000. - № 1. – С. 153-156.
18. Шарыгин М.Д. Введение в экономическую и социальную географию: учебное пособие для вузов. – М.: Дрофа, 2007.

Інформаційні ресурси

1. Агробізнес-кур'єр: всеукраїнська аграрна газета. – Режим доступу: <http://www.agrobiz.com.ua/>
2. Агробізнес сьогодні. – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/>
3. Агробізнес: Український агропортал. – Режим доступу: <http://www.agrobiznes.com.ua/>
4. Желтиков В.П. Экономическая география. – М., 2001. – Режим доступа: <http://www.sbiblio.com/forum/>
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу:

<http://www.ukrstat.gov.ua>

6. Офіційний сайт Міністерства економіки України. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>
7. Справочные материалы по географии мирового хозяйства. – Режим доступа: <http://www.vlant-consult.ru>

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Визначення спеціалізації агропромислового виробництва	4
2.	Регіональна продовольча безпека	4
3.	Агропромислові територіальні комплекси України	4
4.	Світовий ринок окремих видів сільськогосподарської продукції	3
	<i>Разом</i>	15

Практична робота 1. Визначення спеціалізації агропромислового виробництва

Мета: навчитися визначати спеціалізацію агропромислового виробництва різними методами.

Завдання:

1. За вихідними даними (табл. 1) визначити спеціалізацію АПК одного з регіонів України (на вибір) різними методами: візуальним методом, методом середньогалузевого відсотка, методом середньозваженого рангу, за допомогою індексу комбінування (індексу Уївера).

Результати розрахунків записати у табл. 2.

2. Проаналізувати одержані результати, пояснити агропромислову спеціалізацію регіону.

Таблиця 1

**Обсяги реалізованої продукції АПК у сільськогосподарських підприємствах за регіонами України
у 2012 р., млн грн (вихідні дані)**

№	Регіони	Зернові і зернобобові культури	Олійні культури	Цукрові буряки	Картопля	Овочі	Велика рогата худоба на м'ясо	Свині на м'ясо	Молоко	Продукція птахівництва	Інша с/г-ка продукція
1.	АР Крим	865,5	338,7	0,0	4,9	111,9	45,3	55,5	66,5	264,1	615,9
2.	Вінницька	3473,7	1528,6	259,6	1,8	36,9	158,7	121,3	372,5	153,8	344
3.	Волинська	445,8	297,8	29,4	2,9	0,6	70,3	124,9	156,1	6,3	113
4.	Дніпропетровська	1451,6	3112,2	10,0	44,7	137,5	47,8	796,6	189,9	551,0	489,8
5.	Донецька	1583,4	2032,8	1,3	9,8	112,0	131,1	532,6	336,1	1251,4	651
6.	Житомирська	964,5	607,5	10,8	42,3	32,4	92,1	57,9	198,1	22,0	68,5
7.	Закарпатська	29,1	18,6	0,0	7,9	12,6	2,3	41,3	7,3	0,4	32,4
8.	Запорізька	1295,1	2174,1	3,6	0,4	31,7	45,3	430,4	68,2	292,6	244,7
9.	Івано-Франківська	367,9	204,1	31,0	1,0	24,9	9,3	432,9	22,9	497,7	205,1
10.	Київська	4323,4	1847,3	175,8	60,0	247,5	152,3	848,1	590,5	1089,3	1814,1
11.	Кіровоградська	2753,3	2941,1	133,5	1,1	19,2	43,0	119,0	91,8	157,2	60,7
12.	Луганська	1309,6	1495,1	174,7	0,2	5,6	52,3	40,1	132,3	487,3	322,5
13.	Львівська	744,7	592,4	22,5	33,8	53,2	22,1	240,9	46,3	162,3	238,9
14.	Миколаївська	1593,3	2179,2	0,0	1,2	129,3	23,6	53,0	94,5	254,5	292,6
15.	Одеська	1792,7	1537,2	2,8	6,5	48,2	39,8	141,3	80,5	6,6	379,4
16.	Полтавська	6001,8	2545,9	229,2	9,7	15,4	213,4	317,2	924,7	227,9	191
17.	Рівненська	705,7	367,5	210,0	2,5	31,1	38,9	31,4	119,0	130,9	38,5
18.	Сумська	2656,7	1334,1	71,3	1,8	26,0	134,4	80,0	319,6	96,9	77,6
19.	Тернопільська	1976,0	621,4	483,9	128,9	12,8	43,6	164,2	108,1	114,1	178,7
20.	Харківська	2815,3	2859,7	126,3	0,2	145,9	99,5	97,4	556,1	509,8	485,2
21.	Херсонська	767,3	1537,2	0,0	36,4	195,9	26,1	155,7	83,7	182,4	295
22.	Хмельницька	2296,7	1225,4	258,8	5,4	3,8	99,9	116,4	243,7	757,6	90,9
23.	Черкаська	3931,9	2157,9	436,1	6,5	266,1	205,5	401,7	671,9	343,3	405,8
24.	Чернівецька	315,0	246,0	36,1	7,4	0,0	24,0	130,4	50,9	224,1	45,8
25.	Чернігівська	3527,7	1084,7	36,6	49,3	9,5	192,5	97,9	442,7	65,7	91,8
	Україна	49359,7	35365,6	2746,6	477,6	1716,5	2062,6	5648,6	6008,5	8138,0	7368,6

Таблиця 2

Розрахунки для аналізу виробничої спеціалізації АПК регіону

Продукція АПК	Обсяги реалізованої продукції, млн грн	Частка галузі за обсягами реалізованої продукції, % (d _i)	Методи аналізу спеціалізації					
			I	II	III			IV
					ранг (R _i)	R _i d _i	галузі спеціалізації	
Зернові і зернобобові культури								
Олійні культури								
Цукрові буряки								
Картопля								
Овочі								
Велика рогата худоба на м'ясо								
Свині на м'ясо								
Молоко								
Продукція птахівництва								
Інша с/г-ка продукція								

Практична робота 2. Регіональна продовольча безпека

Мета: навчитися визначати рівень регіональної продовольчої безпеки.

Завдання:

1. За даними табл. 1 і 2 розрахувати показники продовольчої безпеки одного з регіонів України (на вибір):

1) потенційні обсяги виробництва продовольчої продукції з сільськогосподарської сировини, якщо:

- середній вихід борошна із зерна становить 70%, середній вихід хліба та хлібопродуктів з борошна – 140%;
- середній вихід олії з соняшника – 18%;
- середній вихід цукру з цукрових буряків – 14%;

2) відношення потенційних (фактичних) обсягів виробництва продовольчої продукції до обсягів її споживання;

3) індикатор достатності споживання продуктів харчування (співвідношення обсягів фактичного споживання продовольчої продукції і раціональних норм споживання на 1 особу).

2. Зробити висновки щодо продовольчої безпеки регіону.

3. Запропонувати заходи щодо посилення продовольчої безпеки регіону.

Таблиця 1

Обсяги виробництва сільськогосподарської продукції в регіонах України у 2012 р. (вихідні дані)

№	Регіони	Чисельність населення, осіб	Виробництво, тис. т								
			Зернові культури	Соняшник	Цукрові буряки	Картопля	Овочі	Плоди та ягоди	М'ясо	Молоко	Яйця (млн шт)
1.	АР Крим	1964092	908,3	73,7	–	343,8	391,3	123,1	146,5	310,2	746,3
2.	Вінницька	1630612	3621,7	346,3	2831,7	1732,6	366,2	252,2	82,7	847,4	806,2
3.	Волинська	1039278	869,3	2,6	651,6	1161,5	281,9	35,4	92,7	466,5	186,0
4.	Дніпропетровська	3314047	1554,3	799,7	44,5	481,7	670,3	157,0	225,5	343,4	1093,0
5.	Донецька	4389310	1642,6	741,3	19,8	750,5	511,9	117,6	126,5	332,9	2215,8
6.	Житомирська	1271051	1689,8	90,9	552,9	1343,9	242,2	41,7	50,3	594,9	519,4
7.	Закарпатська	1252576	322,1	6,5	–	608,6	282,7	114,1	58,4	401,1	332,6
8.	Запорізька	1788455	1195,3	749,6	–	321,0	346,1	68,8	61,5	257,5	727,3
9.	Івано-Франківська	1380958	615,5	15,6	131,7	927,6	146,5	40,5	75,7	466,3	859,6
10.	Київська	1720805	3187,7	209,6	1208,3	1741,0	567,8	56,6	227,4	476,3	2479,0
11.	Кіровоградська	998795	2339,4	908,7	617,9	384,0	210,5	23,3	48,7	309,2	537,0
12.	Луганська	2264613	1293,8	558,3	0,0	404,4	333,3	29,8	46,4	282,0	848,2
13.	Львівська	2540820	1065,3	4,8	815,6	1830,8	471,3	93,9	123,3	620,7	519,9
14.	Миколаївська	1175852	1278,2	691,3	59,0	173,9	521,3	35,5	31,1	367,4	553,8
15.	Одеська	2391728	1880,2	480,5	10,2	502,6	472,8	81,2	46,4	397,9	353,7
16.	Полтавська	1472508	3644,1	550,5	2857,1	950,9	492,0	91,4	58,2	777,8	671,8
17.	Рівненська	1155562	916,8	7,6	895,0	1335,0	250,5	80,6	56,2	442,6	490,4
18.	Сумська	1147791	2652,9	288,7	585,2	1128,6	185,2	13,9	40,1	427,3	377,7
19.	Тернопільська	1078879	2165,3	23,1	1882,2	1284,6	254,9	42,7	40,5	459,6	414,3
20.	Харківська	2743300	2716,4	878,7	875,6	980,4	698,4	74,9	76,9	513,3	1140,5
21.	Херсонська	1080799	1055,2	296,2	–	276,1	1286,8	80,1	41,8	310,5	542,5
22.	Хмельницька	1317068	2712,4	73,3	2171,8	1591,2	225,4	154,2	53,4	594,7	1195,1
23.	Черкаська	1273096	3307,1	364,4	1425,4	762,7	368,6	43,8	322,0	498,5	798,3
24.	Чернівецька	906214	611,9	15,5	92,2	601,9	228,3	140,5	42,7	298,3	431,0
25.	Чернігівська	1083156	2927,5	189,4	555,9	1630,8	207,8	15,1	34,7	581,3	271,1
	Україна	45593342	46173,1	8366,8	18283,6	23250,1	10014	2008,7	2209,6	11377,6	19110,5

Таблиця 2

Обсяги споживання продовольчої продукції в регіонах України у 2012 р. (вихідні дані)

	Регіони	Споживання на 1 особу, кг								
		Хліб і хлібо- продукти	Олій рослинні	Цукор	Картопля	Овочі і баштанні культури	Плоди, ягоди та виноград	М'ясо і м'ясо- продукти	Молоко і молоко- продукти	Яйця і яйце- продукти (шт.)
1.	АР Крим	110,1	13,2	36,1	123,2	148,8	51,5	56,6	185,6	297
2.	Вінницька	122,8	15,2	43,7	179,0	174,2	54,1	53,0	218,9	318
3.	Волинська	128,8	12,9	39,4	186,2	158,9	42,7	52,1	242,1	271
4.	Дніпропетровська	102,8	13,9	34,8	105,9	167,5	62,9	59,6	190,4	324
5.	Донецька	103,8	14,5	38,4	116,6	164,3	62,7	66,7	200,5	321
6.	Житомирська	123,5	13,9	39,6	199,7	148,2	47,0	49,3	237,5	321
7.	Закарпатська	120,9	12,9	38,6	134,4	153,0	49,4	49,3	244,8	285
8.	Запорізька	102,9	13,2	37,9	112,3	172,4	50,6	54,4	185,1	311
9.	Івано-Франківська	118,7	12,5	37,5	187,7	123,4	38,6	41,1	259,9	258
10.	Київська	85,0	13,9	32,2	119,4	160,5	70,8	69,4	215,5	340
11.	Кіровоградська	110,2	12,3	37,0	145,2	170,8	43,0	51,7	200,0	306
12.	Луганська	112,4	13,7	41,1	133,3	156,6	43,2	48,7	185,9	301
13.	Львівська	106,0	14,7	36,8	174,3	148,0	47,9	48,2	226,1	288
14.	Миколаївська	121,2	16,0	43,3	103,2	196,6	51,6	50,5	230,2	297
15.	Одеська	113,1	14,7	37,2	102,9	171,3	60,1	46,8	185,4	290
16.	Полтавська	118,4	12,3	35,4	143,4	196,9	54,9	53,7	230,9	338
17.	Рівненська	113,3	12,1	41,9	164,3	150,9	39,4	48,9	239,0	304
18.	Сумська	108,2	12,3	37,2	186,8	157,1	38,7	45,0	209,4	297
19.	Тернопільська	113,2	14,2	32,4	176,8	152,1	40,9	46,7	246,4	293
20.	Харківська	105,1	12,3	34,1	120,3	165,1	50,4	56,1	227,7	300
21.	Херсонська	125,8	13,5	42,7	142,8	195,9	51,9	49,9	196,2	306
22.	Хмельницька	106,7	13,1	33,0	196,2	142,5	51,5	45,9	240,6	317
23.	Черкаська	122,3	14,5	47,4	160,1	191,1	54,0	54,6	233,9	312
24.	Чернівецька	118,7	13,0	37,2	150,8	168,8	55,1	42,9	243,9	304
25.	Чернігівська	120,9	13,4	45,4	170,4	174,7	41,5	46,3	239,1	281
	Україна	109,4	13,7	37,6	140,2	163,4	53,3	54,4	214,9	307

Розрахунки показників продовольчої безпеки в регіонах України у 2012 р.

Показники	Головні продовольчі продукти								
	Хліб і хлібопродукти	Олії рослинні	Цукор	Картопля	Овочі і баштанні культури	Плоди, ягоди та виноград	М'ясо і м'ясопродукти	Молоко і Молоко- продукти	Яйця і яйцепродукти
Потенційні (фактичні) обсяги виробництва продовольства з сільськогосподарської сировини (тис. т)									
Споживання продовольчої продукції (тис. т)									
Потенційні (фактичні) обсяги виробництва / Споживання (%)									
Споживання продовольчої продукції на 1 особу (кг)									
Раціональні норми споживання на 1 особу (кг)	101	13	38	124	161	90	80	380	290 шт.
Індикатор достатності споживання продуктів харчування (%)									

Практична робота 3. Агропромислові територіальні комплекси України

Мета: навчитися давати економіко-географічну характеристику агропромислового комплексу регіону.

Завдання:

Дати характеристику АПК одного з адміністративних регіонів України (на вибір) за планом:

I. Природні умови і ресурси:	
1. Земельні ресурси:	
Форми рельєфу	
Найбільш поширені типи ґрунтів і % площі регіону, яку вони займають	
Сільськогосподарська освоєність території (%)	
Розораність території (%)	
2. Водні ресурси:	
Основні джерела водних ресурсів (річки, озера, водосховища, підземні води)	
Якість водних ресурсів (прісні, солоні, забруднені тощо)	
Рівень забезпечення водними ресурсами на 1 особу	
3. Агрокліматичні ресурси:	
Агрокліматичні зони і райони, в яких розміщений регіон	
Сума активних температур вище +10 ⁰ С	
Середня температура січня/липня	
Середньорічна кількість опадів	
<i>Висновок про вплив природних умов і ресурсів на розвиток АПК регіону</i>	
II. Населення	
1. Розселення населення:	
Середня густота населення	
Найбільш заселена частина території, чому?	
Частка міського населення (%)	
2. Трудові ресурси:	
Частка економічно активного населення (%)	
Структура зайнятості за сферами господарства: первинний – вторинний – третинний сектори	
Рівень безробіття (%)	
<i>Висновок про вплив розселенських та трудових факторів на розміщення і спеціалізацію АПК регіону</i>	
III. Сільське господарство	
Частка сільського господарства регіону у сільськогосподарському виробництві України (%)	
Співвідношення рослинництва і тваринництва (%)	
Структура посівних площ (%)	
Галузі спеціалізації рослинництва	
Головні зернові культури	
Головні технічні культури	
Галузі спеціалізації тваринництва	
<i>Висновок про рівень розвитку сільського господарства регіону</i>	

IV. Харчова промисловість	
Структура промисловості (вказати 3 провідні галузі, для них – частку продукції або зайнятих у %)	
Галузі спеціалізації	
Найбільші промислові центри, їх спеціалізація	
<i>Висновок про рівень розвитку харчової промисловості регіону</i>	
V. Інфраструктура АПК	
Транспортне забезпечення (види транспорту, найбільші транспортні центри і вузли)	
Торговельні заклади (ринки, біржі тощо)	
Освітні заклади	
Науково-дослідні установи	
<i>Висновок про рівень розвитку інфраструктури АПК регіону</i>	
VI. Проблеми і напрями розвитку АПК регіону	

Практична робота 4. Світовий ринок окремих видів сільсько-господарської продукції

Мета: навчитися аналізувати світові ринки окремих видів сільсько-господарської продукції.

Завдання:

1. На контурну карту світу нанести країни – найбільші виробники:

- *зернових культур:* пшениці; кукурудзи; рису (по 5 країн);
- *олійних культур:* сої; соняшнику, арахісу; маслини; олійної пальми (по 5 країн);
- *смакових культур:* цукрової тростини; цукрового буряка; чаю; кави; какао (по 5 країн);
- *волокнистих культур:* бавовнику; льону-довгунця; джуту; гевеї (по 5 країн).

2. За даними рис. 1 охарактеризувати світовий ринок пшениці.

3. За даними табл. 1 побудувати кругові секторні діаграми структури поголів'я худоби в окремих регіонах і країнах світу.

Порівняти побудовані діаграми, пояснити відмінності у структурі поголів'я худоби.

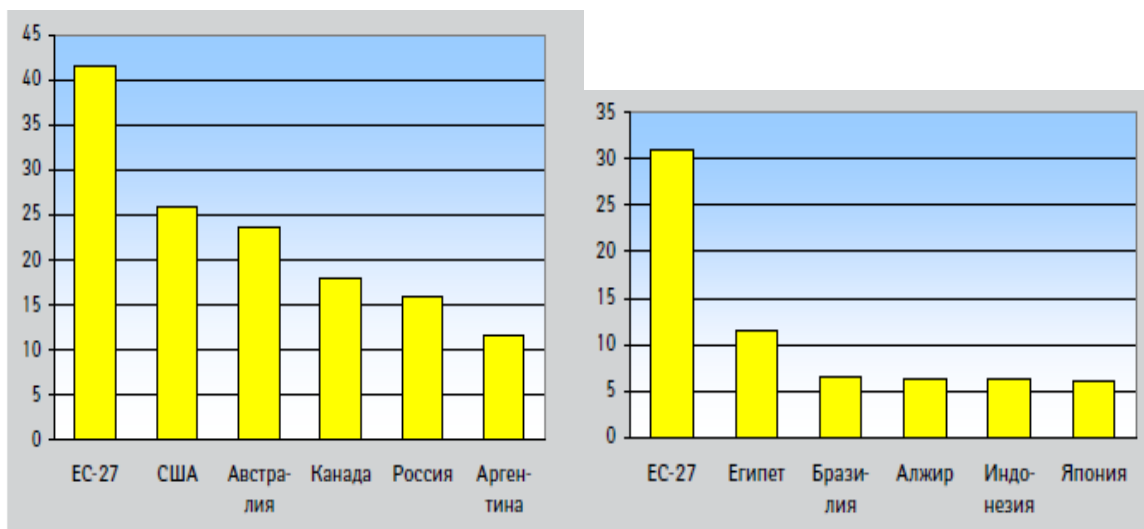

Рис. 1. Лідери з експорту (ліворуч) та імпорту (праворуч) пшениці у 2012 р.

Таблиця 1

Структура поголів'я худоби в окремих регіонах і країнах світу (у %)

Регіони/країни	Велика рогата худоба	Свині	Мала рогата худоба	Тяглова худоба	Всього
Західна Європа	71	16,7	8,9	3,4	100
США і Канада	82,5	9,5	1,4	6,6	100
Латинська Америка	76,3	5,3	6,3	12,1	100
Африка	69,7	0,8	14	15,5	100
Австралія і Нова Зеландія	59,6	1,2	38,2	1	100
Росія	70,3	11,4	12,2	6,1	100
Китай	50,6	30	8,2	11,2	100

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Структура та функціональні зв'язки АПК	7
2	Агропромислова інтеграція	7
3	Ринок землі та майнові відносини у галузях АПК	7
4	Продовольча безпека	8
5	Роль сільського господарства у відродженні українського села	8
6	Вплив глобалізації на розвиток галузей АПК	7
7	Світовий ринок сільськогосподарської продукції та місце на ньому України	7
	<i>Разом</i>	51

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ТА САМОКОНТРОЛЮ

Модуль 1. Теоретико-методичні основи функціонування АПК

1. Компонентна структура АПК.
2. Територіальна структура АПК.
3. Організаційно-управлінська структура АПК.
4. Функціональні зв'язки АПК.
5. Горизонтальна агропромислова інтеграція.
6. Вертикальна агропромислова інтеграція.
7. Агропромисловий цикл виробництв.
8. Сутність і структура продовольчих і непродовольчих АПТК.
9. Ознаки типізації АПТК.
10. Природно-географічні фактори розвитку АПК.
11. Суспільно-географічні фактори розвитку АПК.
12. Поняття агробізнесу.
13. Сутність та особливості агропродовольчого ринку.
14. Компонентна, функціональна і територіальна структури агропродовольчого ринку.
15. Сутність та критерії продовольчої безпеки.
16. Рівні продовольчої безпеки.
17. Стратегія продовольчої безпеки.

Модуль 2. Територіальна організація галузей АПК України і світу

1. Сутність, принципи та критерії агропромислового районування.
2. Концепція агропромислового районування України.
3. Суспільно-географічна характеристика агропромислових зон України: Поліської, Лісостепової, Степової, Карпатської, Гірської Кримської, Субтропічної.
4. Фактори формування приміських АПК. Приміські АПК України.
5. Функції особистих підсобних господарств, фактори та особливості їх розвитку.
6. Класифікація особистих підсобних господарств.
7. Селянські (фермерські) господарства в Україні.
8. Структура, функції світового ринку сільськогосподарської сировини та продовольства.
9. Світовий ринок зерна.
10. Світовий ринок олійних культур та олії.
11. Світовий ринок цукру.

12. Світовий ринок м'ясопродукції.
13. Світовий ринок молокопродукції.
14. Місце України на світових продовольчих товарних ринках.
15. Міжнародне співробітництво у сфері виробництва сільськогосподарської сировини та продовольства.

ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ НА ОСНОВІ МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

Поточне тестування та самостійна робота									Підсумковий семестровий контроль (екзамен)	Сума
Модуль 1 (28 балів)					Модуль 2 (32 бали)					
T1	T2	T3	T4	KP	T5	T6	T7	KP		
	7		6	15	6		6	20	40	100

T 2 – практична робота

T 4 – практична робота

KP – контрольна робота

T 5 – практична робота

T 7 – практична робота

KP – контрольна робота.

Умови допуску студента до підсумкового семестрового контролю:

- виконання всіх практичних робіт;
- виконання тестових завдань;
- виконання модульних контрольних робіт.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи, практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80 – 89	B	добре	
70 – 79	C		
60 – 69	D	задовільно	
50 – 59	E		
1 – 49	FX	незадовільно	не зараховано

Підписано до друку 01.09.2014 р. Формат 60х90/16. Папір офсетний.
Друк ризографічний. Ум. друк. арк. 0,69. Обл.-вид. арк. 0,8.
Тираж 50 прим. Зам. № 0512. Ціна договірна.

Надруковано: ВПЦ «Адва»

СПД ФО Михайлов Г.Г.

Тел. 75-277-27

Свідоцтво про державну реєстрацію ХК № 81 від 24.03.2003 р.